

ФІЛАТОВА Т. В.

Філатова Тетяна Володимирівна — кандидат мистецтвознавства, доцент, професор кафедри теорії музики Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5869-631X>

filatova.tanya@gmail.com

© Філатова Т. В., 2021

**МУЗИКА І ПРИРОДОЗНАВСТВО
У СВІТЛІ НАУКОВИХ АНАЛОГІЙ**

**(Тукова І. Г. МУЗИКА І ПРИРОДОЗНАВСТВО. ВЗАЄМОДІЯ СВІТІВ
В УМОНАСТРОЯХ ЕПОХ (XVII — ПОЧАТОК XXI СТОЛІТЬ)
(ХАРКІВ : АКТА, 2021. 456 с.)**



У сучасному музикознавчому дискурсі актуалізується великий спектр проблем, які потребують всебічного дослідження. Серед них, зокрема, переважають музичні феномени сьогодення, хоча й не менш перспективна та відповідальна зона створюється увагою до сторінок музики композиторів минулого. Завдяки «перегукам» часів, культур і ритмів розвитку мистецтва в музикознавстві є певні *універсальні* локації. Вони формуються на перетині минулого і сучасності, єднають позачасовими зв'язками глобальні відкриття людського розуму і відчуття світу — шедеври культури, блискучі струнки наукової теорії, філософські концепції. Рівень, на якому вчені загострюють фокус дослідження перетинів явищ, що належать різним часам, ареалам, онтологічним корінням, має значення. Науковий гуманітарний досвід охоплює безліч шляхів, колій, своєрідних довгих тунелів і навіть мостів між накопиченими знаннями: саме тому аналітичний апарат небезболісно, але все ж пристосовується до споріднених систем мислення, атрибуція яких визначається завдяки мові. Як результат, високі смислові узагальнення формуються у філософській площині. Інша ситуація складається, коли збільшуване скло наукової розвідки налаштовано на максимальне наближення до пошуку зв'язків між зовсім віддаленими, з першого погляду, світами. Саме такий інноваційний підхід застосовано в нещодавно виданій монографії кандидата мистецтвознавства, доцента кафедри теорії музики Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського Ірини Геннадіївни Тукової «Музика і природознавство. Взаємодія світів в умонастроях епох (XVII — початок XXI століть)». Авторка присвятила цю фундаментальну працю світлій пам'яті свого Вчителя Ніни Олександрівни Герасимової-Персидської.

Що спільного між світом цифр, математичних формул, теорем, законів природознавства, які немов прожекторами висвітлюють універсальні виміри реальності, і між світом художніх віддзеркалень цієї реальності, музично-інтонаційних висловів її чуттєвого, емоційного проживання? Відповідь про числову символіку або математичні пропорції є правильною, але в суто локальній площині. Наукова постановка таких питань в розгорнутому вигляді, пов'язана в сучасному музикознавстві з ідеями Н. Герасимової-Персидської, стала поштовхом до створення рецензованої монографії. Складність проблеми є дуже високою: по-перше, вона потребує концепційного, системного розв'язання; по-друге, доказова база формується тільки за умов заглиблення в історію і філософію природознавства, а це дуже розгалужені сфери, не дотичні між собою; по-третє, гіпотетичний пошук взаємодії у смислових об'єктах мистецтва музики і природознавчих науках має бути підтверджений максимально охопленою хронологією, з чітко окресленими й логічно обґрунтованими віхами.

У процесі знайомства з монографією вона крок за кроком, поступово, але дедалі все більш чітко сприймається не як полотно, розгорнуте на всю ширину історичного горизонту, де кожний сектор має певну рівнозначність, а як **шлях** до найгостріших проблем сучасного стану мовного ресурсу музики і, що вкрай важливо, до розуміння її логічного тлумачення — кожного звука, і навіть його внутрішнього, розколотого і знов побудованого мікросвіту, або *макросвіту* шумів, що хлинули в музику звідусіль і стали її невід'ємністю. Попередні епохи зміцнюють великі сходинки й логічні ланцюги цього шляху, які автор монографії відшукує, курсуючи між думками всесвітньо відомих науковців, фундаторів провідних фізичних теорій, і гуманітарними галузями. Це створює приводи до конкатенації — спайки, з'єднання, змикання їх роздумів. Саме вони слугують стрижневими, міцними системними арками авторської концепції, тобто керують окремими структурними будовами всієї монографії і мають наскрізне значення. Невипадково кожний з п'яти розділів спирається на єдиний алгоритм руху, виокремлення з природознавчого та музикознавчого поля провідних спільних платформ. Перша вибудовується на ґрунті сучасної взаємодії гуманітарних і природничих

наук. Друга розгортає категоріальний та аналітичний апарат, куполом якого слугує визначення умонастрою епохи. Методом аналогії автор відшукує спільність в умонастроях епох, тобто духовно-інтелектуальних модусах свідомості, які виявляють дію спільних принципів у рефлексіях над фізичними і художніми картинами світу. Збіги визначаються на рівні загальних системних вимірів — хроносу і логосу. Третя платформа розгорнута в бік музичної мови, а саме її базису, у який закладено нормативи, правила взаємодії сталих елементів, як стверджує Ірина Тукова, стійких інваріантних структур. Автор монографії приводить її системну цілісність у відповідність до сучасних звукопошукових тенденцій, розширює її до макрофонії (термін автора), з одного боку, та мікроелементів позамузичного походження, з іншого. У таких умовах оновлення базису вся система стає дуже рухомою, пластичною, відкритою до потенцій докорінної зміни майже усіх своїх елементів, і саме тому здатною впускати в себе зовсім інший світ — турбулентний, не детермінований, складний, схильний до саморегуляції, який втілює безліч ймовірностей — саме так, за підсумками Ірини Тукової, позначена наукова картина світу в неklasичні епохи. Четверта платформа будується у хронології чергування класичної та неklasичної конгломерації епох, що поєднані не в естетичному просторі (тут вони можуть, навпаки, бути розбіжними), а в парадигматичному розрізі. Обидві базуються відносно до норми музичної мови, її стабілізаційного фонду. Окремі розділи монографії присвячені розгляду базових принципів взаємодії елементів музичної мови протягом останніх чотирьох століть та координації цих принципів з хронологією і науковим логосом провідних ідей природознавства. Наразі, все це пов'язується з пануючими умонастроями епох.

Музика наших днів — той самий епіцентр, глобальний кластер об'єктів дослідження, який, на мій погляд, ініціював авторську концепцію спочатку і охопив цілком, з усіма її ґрунтовними розширювальними шарами, куди вростають коріння системних процесів. Вектор розвитку ідей і гіпотез спрямований саме сюди, і тому прочитання п'ятого розділу, що стягує всі роздуми, в їх спрямованості на фундаментальну аналітику творів ХХІ століття, виглядає майже досконало. Це, безумовно, підіймає велику крещендуючу хвилю дослідження, дуже цікаву, вкрай актуальну, з глибокою аналітикою новітньої музики. Отримані враження підсилює, умовно кажучи, «каденція», оформлена блискучою, переконливою Післямовою — стрункою, логічною, як красива математична формула з наведеною системою доказів.

Отже, залишається вкотре дивуватися пов'язаності світу вузлами подій, процесів, станів, умонастроїв, наукових ідей, які іноді несподівано потрапляють в резонанс з невимовною красою музичних шедеврів, «спів-вічних», за виразом В. Медушевського. Перебуваючи у своїй метафізичній вічності, останні курсують від точки відліку — епохи, століття — приростають до древа мови музики, згодом забираючи його листя в історичну пам'ять світу. На подібні роздуми мене надихнула монографія І. Тукової, і я переконана, що будь-який читач знайде в ній для себе щось сокровенне і вочевидь — корисне.

Насамкінець, хочеться особливо підкреслити високий професійний рівень монографії І. Тукової, логічність викладу ідей, міцність доказової аргументації, широту наукової джерельної бази, великий аналітичний обсяг творів зарубіжних та вітчизняних митців, серйозність і глибину дослідження, наявність необхідних нотних прикладів. Дослідження може стати актуальним інформативно-науковим ресурсом для музикознавців, педагогів, студентів мистецьких навчальних закладів, професійних виконавців, що визначає його практичну цінність. Монографія сприятиме глибокому і всебічному вивченню еволюційних процесів змін базових основ музичної мови, зв'язків між ними та універсаліями розвитку наукової думки про устрій світу, його відчуття та віддзеркалення в музично-звуковій формі спілкування людства.